

STUDY OF THE FREQUENCY OF PRACTICING THE DIFFERENT TYPES OF SPORTS WITH A COMPULSORY NATURE IN PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOL

Donka Zheleva-Terzieva

Trakia University, Faculty of Education, Bulgaria, donka.zheleva-terzieva@trakia-uni.bg

Abstract: The compulsory fields of educational content in the cultural and educational field "Physical Culture" and respectively in the subject "Physical Education and Sport" at school age are "Athletics", "Gymnastics" and "Sports Games". In the first mentioned field, the respective type of sport is studied through the sports disciplines running, jumping and throwing. The second field, besides basic and sports gymnastics, also includes the study of Bulgarian folk chain dances and dances. Sports games included in the curricula are football, handball, basketball and volleyball.

The article conducts a study on the frequency of practicing different sports in physical education in school in different educational levels and stages. The method of pedagogical research – questionnaire, was used. The study quota includes 88 high school students from 7 schools in Stara Zagora District. After statistical processing of the data, the results obtained show mass priority practice of three of the studied sports (volleyball, athletics and basketball), another three are at an average level as a frequency of practice (folk chain dances, football and gymnastics), and one is hardly used for school-age education (handball) although it exists in the curricula. As the main reason for the latter, respondents point to the lack of the necessary facilities, including sports equipment and supplies.

Keywords: education, physical education, sports, students.

ПРОУЧВАНЕ ЧЕСТОТАТА НА ПРАКТИКУВАНЕ НА РАЗЛИЧНИТЕ ВИДОВЕ СПОРТ СЪС ЗАДЪЛЖИТЕЛЕН ХАРАКТЕР В УЧИЛИЩНОТО ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ

Донка Желева-Терзиева

Тракийски университет, Педагогически факултет, България,
donka.zheleva-terzieva@trakia-uni.bg

Абстракт: В културно-образователна област „Физическа култура“ и съответно по учебния предмет „Физическо възпитание и спорт“ в училищна възраст задължителните области на учебно съдържание са „Лека атлетика“, „Гимнастика“ и „Спортни игри“. В първата посочена област се изучава съответния вид спорт чрез спортните дисциплини бягане, скачане и хвърляне. Втората област освен основна и спортна гимнастика включва и изучаване на българските народни хора и танци. Спортните игри, включени в учебните програми, са футбол, хандбал, баскетбол и волейбол.

Чрез статията се прави проучване върху честотата на практикуване на различните видове спорт в училищното физическо възпитание през различните образователни степени и етапи. Използван е методът на педагогическите изследвания анкета. Контингент на изследването са 88 ученици от гимназиален етап на средната образователна степен от 7 училища в област Стара Загора. След статистическа обработка на данните получените резултати показват масово приоритетно практикуване на три от изследваните видове спорт (волейбол, лека атлетика и баскетбол), други три са на средно ниво като честота на практикуване (народни хора, футбол и гимнастика), а един почти не се използва за обучение в училищна възраст (хандбал), въпреки че съществува в учебните програми. Като основна причина за последното респондентите посочват липсата на необходимата материална база, в т.ч. и спортни уреди и пособия.

Ключови думи: образование, физическо възпитание, спорт, ученици.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В общественото и образователното пространство учебният процес по физическо възпитание е определен като съзнателен педагогически процес за многостранно формиране на физическо, психическо, нравствено, естетическо и здравно благополучие при обучаваните. Посредством Държавните образователни изисквания (стандарт) за учебно съдържание в културно-образователна област „Физическа култура“ (Приложение № 8 към чл. 4, т. 8 от Наредба № 5 за общообразователната подготовка) са определени крайните цели на обучението за различните образователни степени и етапи, които кореспондират с основните цели на

физическото възпитание в образователната система - образователни, възпитателни и оздравителни. Във всяка една от учебните програми по „Физическо възпитание и спорт“ (<https://www.mon.bg/bg/1699>) са посочени различните дейности, необходими за формиране на ключови компетентности чрез реализиране на междупредметни връзки с всеки един от останалите учебни предмети. За постигането на тези цели във всички учебни програми по физическо възпитание са заложили задължителни и избираеми области на учебно съдържание. Към първите се отнасят областите „Лека атлетика“, „Гимнастика“ и „Спортни игри“, а като избираеми са включени плувните, зимните, ракетните и бойните спортове, туризмът, ориентирането и шахматът. Посоченото в учебните програми трябва да се планира за овладяване по време на учебните часове по учебния предмет „Физическо възпитание и спорт“. В седмичното разписание на учениците от всички възрасти има и т. нар. „Час за спортни дейности“, чието съдържание е обвързано със Заповед на Министъра на образованието и науката (Заповед № РД 09-1111 от 15.08.2016 г.), в която са посочени между 10 и 13 вида спорт като възможности за избор в зависимост от етапа на обучение. Част от тях се дублират с вариантите на работа от задължителните и избираемите области на учебно съдържание (лека атлетика, шахмат, плуване, гимнастика под формата на спортна, бадминтон, баскетбол, волейбол, футбол, хандбал, ски, борба, таекуондо), но други – не (художествена гимнастика и минивариантите на игрите баскетбол, футбол, волейбол и хандбал).

Задължителните области на учебно съдържание са стандартни и съществуват в учебните програми на Република България повече от 60 години. Лека атлетика има трайни и утвърдени традиции в страната. Българските лекоатлети имат множество отличия от европейски и световни първенства, от балкански и Олимпийски игри. В училищното физическо възпитание се реализира посредством трите ѝ дисциплини – бягания, скокове и хвърляния. В годишния цикъл обучението по лека атлетика се реализира приоритетно на открито през месеците септември-октомври и май-юни.

В училище гимнастиката е представена чрез нейните разновидности – основна и спортна гимнастика. Част от тази област са и народните хора и танци, заслужено признати за вид изкуство и заложили за изучаване през всички образователни етапи. Не случайно Н. Николова ги описва като „най-ярките и масови прояви на художествено творчество, създадени от творческия гений на народа в продължение на стотици години“ (2021: 68). В годишния образователен цикъл област „Гимнастика“ се залага през зимните месеци (от средата на януари до средата на март).

Горепосочените спортове, спортни дисциплини и танци се характеризират с разнообразие от двигателни действия, с високи степени на интензивност, емоционалност и координационна сложност, с възможност за ефективна работа при формиране на правилна телесна стойка и развиване на волеви качества.

Спортните игри, включени в едноименната задължителна област, са хандбал, футбол, баскетбол и волейбол. Игровият подход при обучението по спортни игри е в контраст с обучението по лека атлетика и гимнастика. Не трябва да се пропуска и факта, че спортните игри са приоритетно колективен спорт, характеризиращи се с осъществяването на непрекъснати социални контакти, което е в основата на обществения живот. В спортните игри учителят може да наложи и регулира начина на изпълнение на двигателните действия и спазването на правилата, но не и определени технически или тактически изпълнения. Тук съществува свобода за учениците да вземат решения относно разнообразните игрови ситуации, което е и част от вариативността при обучението по спортни игри. Игрите предлагат възможности за проява на интелекта и фантазията, изграждане на междуличностните отношения и колективното мислене, развитие на когнитивната дейност, усъвършенстване на кондиционната и координационната способности и физическата дееспособност. Обучението по спортни игри се провежда през месеците декември-януари и март-април.

В областта на методиката по отделните видове спорт в училищна възраст в Република България има значими педагогически изследвания (Аврамов, 2022; Андонов, 2020; Андреев, 2011; Базелков, 2008; Найденова, 2020; Пелтекова, 2017; Пелтекова, 2020), но проучванията в областта на действително провежданото обучение са оскъдни.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Целта на изследователския екип е да проучи честотата на практикуване на различните видове спорт (в т. ч. и народните хора и танци) в училищното физическо възпитание през различните образователни степени и етапи. Поставената цел се реализира чрез следните задачи:

1. Проучване на изследвания проблем чрез анкетен метод.
2. Обработване на получените от изследването данни.
3. Анализ на получените резултати.

Използваният анкетен метод като метод на педагогическите изследвания е приложен през месец декември 2022 г. върху 88 ученици от гимназиалния етап на средната образователна степен от 7 училища от градовете

Стара Загора, Казанлък и Раднево. Проведеното изследване е реализирано чрез анкетна карта, включваща една задача за степенуване по честота на практикуване на посочени спортове по седемстепенна оценъчна скала, един въпрос със закрити (скалирани) отговори и един отворен въпрос. В края на анкетната карта са поставени общи въпроси за пол, възраст и клас на обучение на изследваните лица.

Съдържанието на анкетната карта е както следва:

Задача 1: „Степенувайте посочените по-долу спортове, като ги подредите по честота на практикуване от Вас в училищното физическо възпитание през годините!“, а като указание е посочено: „Използвайте следната скала: 1 – най-често; 7 – най-рядко!“.

Въпрос 1: „Кой/и от посочените по-долу спортове никога не сте практикували в училище?“

Въпрос 2: „Кои според Вас са причините за ниското ниво на практикуване на поставените от Вас на последните места спортове?“

Получените от задача 1 данни са подложени на статистически анализ и получените резултати са представени по-долу в таблици 1 и 2, както и визуализирани на фигура 1. Посредством описателна статистика са получени и поместени резултатите в първата таблица като абсолютна честота на отговорите чрез техния брой и относителна честота на отговорите чрез относителния им дял в проценти. С оглед начина на оценяване чрез приетата от изследователския екип седемстепенна оценъчна скала е приложен посоченият в колона 1 на табл. 2 начин за определяне на производните стойности на отговорите, като по този начин колкото са по-високи стойностите на общата производна и на средноаритметичната величина, толкова степента на честота е по-висока. Процентното съотношение на различните спортове и танци по честота на практикуване е представено на фиг. 1 и е изчислено чрез софтуерната платформа IBM SPSS Statistics. Резултатите от въпрос 1 са представени на фигура 2, а от въпрос 2 – на фигура 3.

3. РЕЗУЛТАТИ

От резултатите, представени в табл. 1, се вижда, че почти половината от респондентите (46,4%) са посочили волейболната игра като най-често практикувана. Никой не я е поставил на последно място и само по 2-ма ученици са я поставили на 6-то и 5-то място. Също така нисък брой на отговори имат леката атлетика (един, поставил я на последно място и 6-тима – на предпоследно) и баскетболът (двама, посочили я на последно място и 5-тима – на предпоследно). Само по един ученик са поставили хандбалната игра на 1-во и 2-ро място по честота на практикуване в училищното физическо възпитание, а повече от половината (59,0%) са я поставили на последното 7-мо място

Таблица 1. Абсолютна и относителна честоти на отговорите

Спортове Оценъчна скала	Лека атлетика		Гимнастика		Народни хора		Хандбал		Футбол		Баскетбол		Волейбол	
	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)	Абс. (бр.)	Отн. (%)
1	11	12,5	4	4,6	13	14,8	1	1,2	9	10,2	6	6,8	41	46,4
2	19	21,6	8	9,1	12	13,6	1	1,2	6	6,8	19	21,6	23	26,1
3	14	15,9	16	18,2	8	9,1	3	3,4	13	14,8	24	27,4	10	11,4
4	22	25,0	11	12,5	14	15,9	7	7,9	10	11,4	17	19,4	10	11,4
5	15	17,0	17	19,3	12	13,6	8	9,1	19	21,6	15	17,1	2	2,3
6	6	6,8	26	29,5	13	14,8	16	18,2	20	22,7	5	5,9	2	2,3
7	1	1,2	6	6,8	16	18,2	52	59,0	11	12,5	2	2,8	0	0
Общо	88	100	88	100	88	100	88	100	88	100	88	100	88	100

Резултатите в табл. 2 показват, че най-много ученици са практикували спорта волейбол (средно 75 от всички 88 ученици са го посочили), а най-малко – хандбал (средно 23,43 от всички 88 респонденти са разучавали посочената спортна игра в училищна възраст). След волейболната игра в низходящ ред следват леката атлетика (средно 58,43 ученици), баскетболът (средно 57,29 ученици), народните хора (средно 48,14 ученици), футболът (средно 44,57 ученици) и гимнастиката (средно 44,14 ученици).

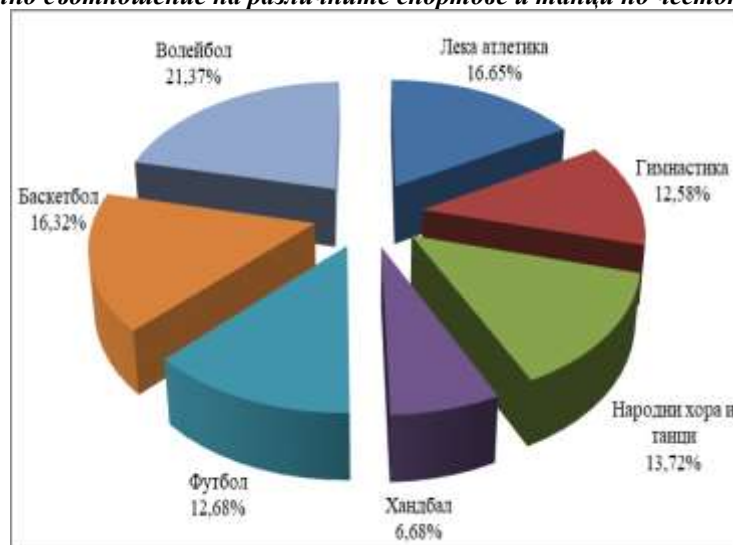
Таблица 2. Производни и средни стойности на резултатите

Спортове Показатели	Лека атлетика	Гимна- стика	Народни хора	Хандбал	Футбол	Баскет- бол	Волей- бол
Абс. честота x 7	77	28	91	7	63	42	287
Абс. честота x 6	114	48	72	6	36	114	138
Абс. честота x 5	72	80	40	15	65	120	50
Абс. честота x 4	88	44	56	28	40	68	40
Абс. честота x 3	45	51	36	24	57	45	6
Абс. честота x 2	12	52	26	32	40	10	4
Абс. честота x 1	1	6	16	52	11	2	0
Обща производна	409	309	337	164	312	401	525
Средна аритметична	58,43	44,14	48,14	23,43	44,57	57,29	75

От визуализираните по-долу на фиг. 1 резултати се вижда, че най-често в училищното физическо възпитание респондентите са практикували спортната игра волейбол (21,37%), последвана от баскетбола (16,32%) и леката атлетика (16,65%). По честота на практикуване следват народното творчество под формата на хора и танци (13,72%), футболът (12,68%) и гимнастиката (12,58%), а на последно място е поставена хандбалната игра (6,68%). С ниско до средно ниво на практикуване са гимнастиката и леката атлетика (погледнато на тях като цели области на учебно съдържание), както и футболът. Изключително ниско ниво на практикуване се наблюдава при хандбала.

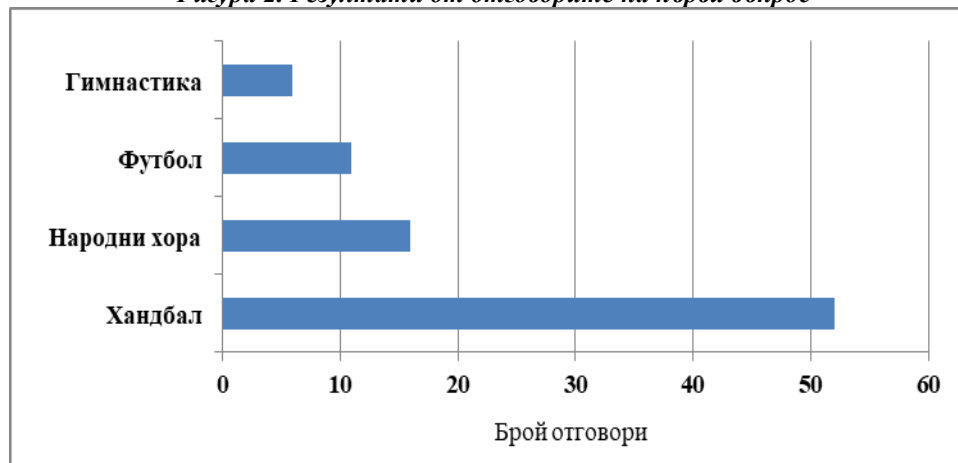
Представените резултати и засегнатите в статията проблеми са обсъдени подробно в раздел 4. Дискусия.

Фигура 1. Процентно съотношение на различните спортове и танци по честота на практикуване

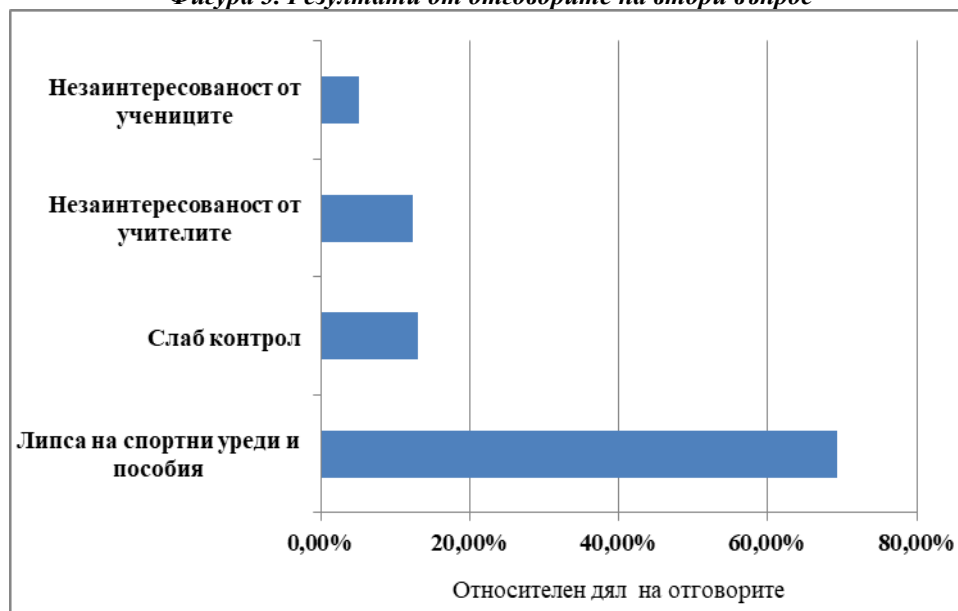
Интерес представляват и отговорите на въпрос 1, на който респондентите са посочили четири от изследваните спортове, както следва: 52 ученици никога не са били обучавани по хандбал, 16 ученици – по народни хора, 11 ученици – по футбол и 6 ученици – по гимнастика.

Фигура 2. Резултати от отговорите на първи въпрос

Изследваните лица са посочили множество варианти на отворения въпрос 2, но като най-съществена причина респондентите са изтъкнали липсата на спортни уреди и пособия (69,3%). Почти еднакъв брой ученици са посочили слабия контрол, осъществяван от образователните институции (13,1%) и незаинтересоваността от страна на учителите по физическо възпитание и спорт (12,4%). На последно място в процентно отношение е поставена причината „Незаинтересованост от учениците“ (5,2%).

Фигура 3. Резултати от отговорите на втори въпрос

4. ДИСКУСИЯ

Представените резултати посочват редица слабости в училищното физическо възпитание. Гимнастиката заема основно място в училищните програми, но в много училища тя не се практикува. И докато за спортната гимнастика са необходими спортни съоръжения и уреди с висока парична стойност, изискващи необходимата за монтиране и съхранение свободна площ, която в голяма част от училищата липсва, то нужните за основната гимнастика уреди и пособия са леснодостъпни, преносими и налични към момента. Но ако реалистично се погледне на народните хора и танци като част от област на учебно съдържание „Гимнастика“, то за разглежданата образователна област положението не е толкова трагично. Странно, но обяснимо е положението с получените резултати за леката атлетика. Вижда се, че тя е поставена на трето място по честота на практикуване, но е след два от спортовете, които са част от област на учебно съдържание „Спортни игри“. Като се има предвид, че самата лека атлетика е една от трите области на

учебно съдържание, би трябвало разликата да не бъде толкова осезаема, но това се обяснява с факта, че изследваните лица са от гимназиален етап на средната образователна степен, където е разрешено овладяването само на две от трите задължителни области на учебно съдържание (<https://www.mon.bg/bg/1699>) и приоритетно се предпочита практикуването на спортните игри.

За хандбалната игра са необходими игралната площ на физкултурния салон или спортната площадка, две хандбални врати и топки. Посочените спортни съоръжения и пособия ги има в почти всички училища в страната – и/или на открито, и/или на закрито. Същото се отнася и за футбола, за който отговорите на учениците, посочили, че не са обучавани изобщо, са приемливи, защото от общите въпроси в анкетната карта се вижда, че те са само от женски пол (което не е извинение, разбира се).

5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

От гледна точка на планиране в годишното тематично поурочно разпределение по учебния предмет „Физическо възпитание и спорт“ би трябвало трите задължителни области на учебно съдържание да бъдат със сравнително еднакъв брой учебни часове (не се отнася за гимназиалния етап, но изследването включва всички образователни етапи). Контролът върху цялостната ученическа дейност по физическо възпитание както през годината, така и по време на отделните образователни степени и етапи, не е на необходимото ниво.

Особено тревожни са резултатите в областта на хандбала – почти 60% от всички респонденти не са били обучавани изобщо. Въпреки, че хандбалната игра присъства в учебните програми по физическо възпитание и спорт в образователната система в Република България от 1958 г., през последните десетилетия тя почти не се практикува в училище. Този факт налага преосмисляне на съществуването на ученическия хандбал в учебните програми – отпадане, замяна с друг вид спорт или повишен контрол за по-ефективна работа по места.

Не по-маловажен е проблемът с недоброто обзавеждане на материално-техническата база. Липсата на спортни уреди и пособия не би трябвало да бъде основна причина за горепосочените слабости в обучението по „Физическо възпитание и спорт“, но ако това е действително така, институциите, ангажирани с българското образование, са призвани да се намесят.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов, Е. (2022). *Хандбал – теория и методика*. Учебно-методическа монография. София: НСА ПРЕС.
- Андонов, К. (2020). *Практическо ръководство за упражнения по методика на преподаване на урок по гимнастика*. София: НСА ПРЕС.
- Андреев, П. (2011). *Урокът по гимнастика: Методика и практика*. Монография. София: Бюлид инс.
- Базелков, С. (2008). *Методически аспекти на обучението по баскетбол 1 - 4 клас*. Велико Търново: Фабер.
- Заповед № РД 09-1111 на Министъра на образованието и науката от 15.08.2016 г.
- Найденова, К. (2020). *Теоретико - методични постановки на обучението по футбол с ученици*. Монография. София: НСА ПРЕС.
- Николова, Н. (2021). Народните хора и танци в часовете по физическо възпитание и спорт – мнение на родители. Сб. „Съвременни тенденции на физическото възпитание и спорта“: Тринадесета международна научна конференция, УИ „Св. Климент Охридски“, 68-76.
- Пелтекова, И. (2017). Методика на преподаване на баскетбол за формиране на професионална компетентност у бъдещи учители по физическо възпитание и спорт. Сб. „Научни доклади“ (книга първа): Международна научна конференция, Китен, 344-347.
- Пелтекова, И. (2020). *Оценяване на техническите умения по баскетбол: Професионална подготовка на учители по физическо възпитание и спорт*. Монография, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Приложение № 8 към чл. 4, т. 8 чл. 4, т. 8 от Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка, обн. - ДВ, бр. 95 от 08.12.2015 г., в сила от 08.12.2015 г.
- Учебни програми по физическо възпитание и спорт I–XII клас. – <https://www.mon.bg/bg/1699> [Последно посетена на 22.12.2022].